

Magdalena Urbaniak

EPOSTL¹ jako nowe narzędzie w procesie kształcenia nauczycieli języków

Europejskie portfolio dla studentów – przyszłych nauczycieli języków obcych (*European Portfolio for Student Teachers of Languages* – EPOSTL) powstało w ramach trzyletniego projektu Europejskiego Centrum Języków Nowożytnych (ECJN) w Grazu: System Kształcenia Nauczycieli (*A Framework for Teacher Education*), którego głównym celem było ujednoczenie kształcenia nauczycieli w krajach europejskich. Portfolio, stworzone przez grono międzynarodowych ekspertów (wśród nich profesor Hanne Komorowską z Polski), znawców różnych systemów edukacyjnych, zostało pomyślane jako narzędzie refleksji w kształceniu nauczycieli języków obcych. Wkład w jego powstanie mieli także uczestnicy dwóch warsztatów, zarówno studenci, jak i wykładowcy, pochodzący z 33 różnych krajów. Ich komentarze były brane pod uwagę w formułowaniu ostatecznej wersji dokumentu.

Struktura

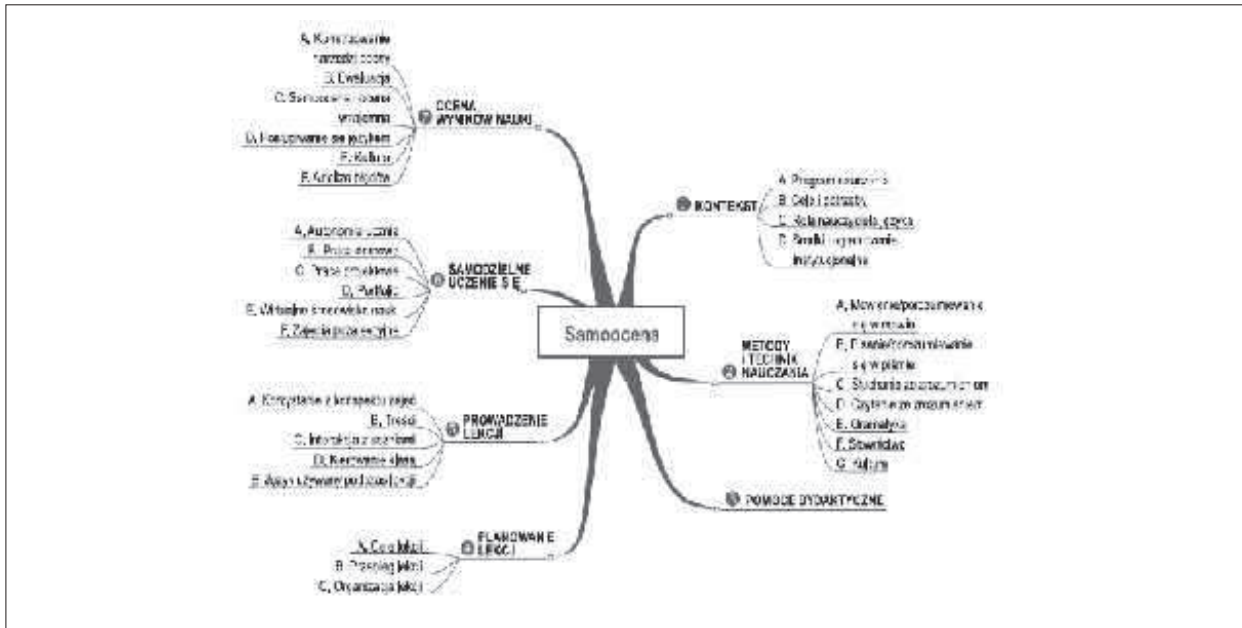
EPOSTL to dokument składający się z trzech głównych części: Autoprezentacja, Samoocena i Dossier. Autoprezentacja (*Personal Statement*) jest źródłem podstawowych informacji na temat użytkownika dokumentu. Jest to jednak przede wszystkim miejsce na udzielenie odpowiedzi na kilka ogólnych pytań dotyczących nauczania, oczekiwań studenta wobec kształcenia nauczycielskiego, a także jego stosunku do różnych aspektów nauczania języków obcych. To tutaj przyszły nauczyciel może zastanowić się nad swoimi uczniowskimi doświadczeniami i ich wpływem na własny styl nauczania. W początkowym zamyśle część ta miała być bardziej obszerna, zbliżona do Paszportu Językowego

z Europejskiego Portfolio Językowego² (EPJ). Zrezygnowano jednak z prezentacji nauczycielskich kwalifikacji użytkownika dokumentu. Tym samym kolejna, główna część – Samoocena (*Self-assesment*) – zyskała dodatkowo na znaczeniu. Składa się ona z ponad 190 deskryptorów, które mają postać sformułowań *can-do*, czyli „potrafię”, mogących stanowić niejako zestaw umiejętności, do których osiągnięcia każdy kształcący się nauczyciel powinien dążyć (np. potrafię planować i stosować w klasie zadania, które pozwolą ocenić aktywność uczniów i uzyskiwane przez nich wyniki). Deskryptory te zostały podzielone na siedem kategorii („Kontekst”, „Metody i techniki nauczania”, „Pomoce dydaktyczne”, „Planowanie lekcji”, „Prowadzenie lekcji”, „Samodzielne uczenie się”, „Ocena wyników nauki”) odpowiadających głównym obszarom praktyki nauczycielskiej (rys. 1). Niezwykle szczegółowo opisują wymagane kompetencje, poczynając od umiejętności zaplanowania lekcji zgodnie z obowiązującym programem, a na umiejętnościach związanych z ocenianiem kończąc. Każda kategoria, poprzedzona krótkim wstępem stanowiącym zarys danego obszaru tematycznego, dzieli się dalej na podkategorie. I tak na przykład w kategorii „Prowadzenie lekcji” możemy wyróżnić: „Korzystanie z konspektu zajęć”, „Treści”, „Interakcja z uczniami”, „Kierowanie klasą”, „Język używany podczas lekcji”.

Pogrupowane w ten sposób deskryptory poruszają zagadnienia związane z dydaktyką nauczania języków obcych, stanowiąc jedynie wstęp do refleksji i zachętę do stawiania dalszych, bardziej szczegółowych pytań, nie zaś zamkniętą listę kompetencji do osiągnięcia. Można jednak zastanawiać się, czy decyzja, by umieścić deskryptory dotyczące

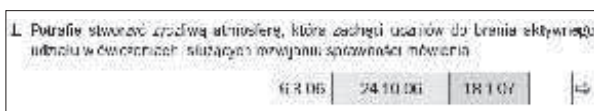
¹ Skrót od angielskiego tytułu publikacji: Newby D., Allan R., Feiner A.B., Jones B., Komorowska H., Soghikyan K. *European Portfolio for Student Teachers of Languages. A reflection tool for language teacher education*, European Center for Modern Languages, Graz 2007; polski tytuł *Europejskie portfolio dla studentów – przyszłych nauczycieli języków. Narzędzie refleksji w kształceniu nauczycieli języków*, CODN, Warszawa 2007.

² Europejskie Portfolio Językowe (*The European Language Portfolio*) – dokument Rady Europy umożliwiający uczniowi dokumentowanie, prezentowanie, a także autoewaluację swoich kompetencji językowych.

Rys. 1. Podział deskryptorów³

tylko kompetencje metodyczne, jest słuszna. Wszak kompetencje pedagogiczne i językowe stanowią integralną część kształcenia nauczycieli. Być może powinny zatem być umieszczone pośród kompetencji, do których osiągnięcia nauczyciel powinien dążyć w toku studiów. Teoretycznie do celu rejestrowania postępów językowych mogłoby służyć EPJ. Trudno jednak ludzić się, że studenci korzystaliby z obu dokumentów jednocześnie.

W oparciu o omawiane powyżej deskryptory przyszły nauczyciel może dokonać autoewaluacji na pasku samooceny, zaznaczając poziom opanowania konkretnej umiejętności. Ciągły charakter kształcenia i postrzeganie go jako procesu trwającego całe życie podkreśla strzałka kończąca pasek. Ma ona na celu uświadomić studentowi, że dążenie do osiągnięcia wielu spośród wymienionych kompetencji jest procesem rozciągniętym w czasie. Podczas samooceny proponuje się również umieszczenie daty, tak by łatwiej można było obserwować zachodzące zmiany czy też planować dalszy rozwój (rys. 2).

Rys. 2. Pasek samooceny⁴

Ostatnią z głównych części EPOSTL jest Dossier. Oprócz pełnienia funkcji reprezentacyjnej daje ono przede wszystkim okazję gromadzenia rzeczywistych dowodów potwierdzających umiejętności na-

uczycielskie zaznaczone na skalach samooceny. Tym samym przyszły nauczyciel, selekcionując materiały, które chce umieścić w Dossier, czy też porównując nowo dodane z wcześniejszymi, zastanawia się nad swoimi kompetencjami, ma możliwość obserwowania zaistniałych zmian i czynionych postępów. W tworzeniu Dossier pomocna może okazać się załączona „lista dokumentów”, która zawiera przykłady materiałów mogących stanowić potwierdzenie konkretnych umiejętności (np. notatki na podstawie obserwacji z lekcji, studium przypadku, przeprowadzone „badanie w działaniu”, konspekty).

Każda z wyżej omówionych głównych części EPOSTL poprzedzona jest wstępem, który wraz z „Przewodnikiem użytkownika”, „Glosariuszem terminów” oraz „Indeksem” stanowią wyczerpujące źródło informacji na temat dokumentu i sposobu pracy z nim.

Główne cele

EPOSTL jest narzędziem skierowanym do studentów kierunków nauczycielskich, przygotowywanych do nauczania języków obcych. Dokument został pomyślany jako narzędzie refleksji dla przyszłych nauczycieli. Jego głównym celem jest zatem zachęcenie studenta do zastanowienia się nad kompetencjami ważnymi w pracy nauczyciela języków oraz teorią, na bazie której zostały sformułowane. Jako że refleksja w procesie nauczania jest według opinii wielu elementem niezbędnym dla jego skutecz-

³ Newby D. [et al.] *Europejskie portfolio dla studentów – przyszłych nauczycieli języków. Narzędzie refleksji w kształceniu nauczycieli języków*, s. 8

⁴ Ibidem.

ności⁵, wartość dokumentu wydaje się niepodważalna. Co więcej, zamieszczone deskryptory, zachęcając studentów do podjęcia wysiłku samooceny kompetencji, mają rozwijać u nich umiejętności autoewaluacji. Zestawy tematycznie pogrupowanych deskryptorów stanowić mogą też materiał prowokujący dyskusje pomiędzy studentami, a także studentami a wykładowcami w czasie zajęć z dydaktyki. Dokument może okazać się również pomocny w czasie praktyk w szkołach, dzięki zwróceniu uwagi studentów na kwestie ważne w czasie przygotowywania i prowadzenia zajęć, a także stanowiąc podstawę do analizy przeprowadzonych lekcji. Warto zauważyć, iż publikacja nie tylko poddaje pod rozwagę konkretne kompetencje nauczyciela języka obcego i stopień ich opanowania, ale także pozwala obserwować czynione postępy. Student, powracając do tych samych deskryptorów po pewnym czasie, może stwierdzić, czy nastąpiły jakieś zmiany.

EPOSTL a inne dokumenty – porównanie

Nie bez wpływu na powstanie EPOSTL pozostają wcześniejsze dokumenty. Jak podkreśla koordynator projektu David Newby⁶, od początku autorom portfolio towarzyszyła świadomość, iż nie powstało ono jako *tabula rasa*. Europejski System Opisu Kształcenia Językowego, Europejskie Portfolio Językowe, Europejski Profil Kształcenia Nauczycieli Języków są bezsprzecznie źródłami, które przyczyniły się do powstania EPOSTL.

• EPOSTL a Europejski System Opisu Kształcenia Językowego⁷

W artykule *The European Portfolio for Student Teachers of Languages* Newby zauważa, iż obu dokumentom przyświecają te same cele, z tą różnicą, że Europejski System Opisu Kształcenia Językowego skoncentrowany jest na uczeniu się języków, podczas gdy EPOSTL – na nauczaniu. Kluczowym elementem obu publikacji są deskryptory w postaci sformułowań „potrafię” (*can-do statements*), które w przypadku Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego opisują kompetencje ucznia w zakresie uczenia się języków obcych, a w przypadku EPOSTL kompetencje przyszłego nauczyciela w zakresie nauczania języków obcych. W odróżnieniu

jednak od tych zaproponowanych w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego, deskryptory w EPOSTL nie są podzielone na poziomy (A1-C2), co przez niektórych postrzegane jest za wadę. Burkert and Schwienhorst⁸ twierdzą, że z tego powodu obserwowanie postępu będzie jedynie bardzo subiektywną oceną. I chociaż zarzut ten może wydać się słuszny, przekonywająca wydaje się argumentacja autorów dokumentu, którzy twierdzą, że wielu z deskryptorów opisujących kompetencje dydaktyczne (np. potrafię zaangażować uczniów w planowanie lekcji) nie da się zakwalifikować do danych poziomów. Co więcej, wiele z nich z pewnością nie zostanie osiągniętych w toku edukacji, jako że wymagają nabycia doświadczenia.

To nie jedyna cecha, która różni deskryptory EPOSTL od tych w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego. Mianowicie w EPOSTL nie twierdzi się, że są one „niedogmatyczne”. Z pewnością jest wiele deskryptorów neutralnych w swym charakterze, jednakże autorzy nie ukrywają swojej aprobaty dla pewnych teorii i praktyk (aspektów podejścia komunikacyjnego, autonomii, związku języka z kulturą), co odzwierciedlone jest w treści deskryptorów. Potwierdzają to poniższe przykłady: potrafię planować zadania, które łączą gramatykę i słownictwo z komunikacją, potrafię zachęcić uczniów do refleksji nad procesami uczenia się oraz do ewaluacji tych procesów i ich wyników, potrafię zaplanować zadania, które podkreślają współzależność języka i kultury.

• EPOSTL a EPJ

Nie potrzeba dogłębnej analizy, by zauważyć podobieństwa pomiędzy EPOSTL a EPJ. Struktura dokumentu z podziałem na trzy główne części jest pierwszym z nich. Autoprezentacja odpowiada Paszportowi Językowemu, Samoocena – Biografii językowej, a Dossier jest integralną częścią obu dokumentów. Jak już wspomniano wcześniej, w porównaniu z EPJ pierwsza główna część ma bardziej ograniczony i nieco zmieniony charakter. Nie tyle prezentacja użytkownika, co raczej refleksja nad dotychczasowymi doświadczeniami jest jej przedmiotem. Co więcej, brak kategoryzacji deskryptorów do poszczególnych poziomów powoduje jednocześnie brak globalnej samooceny, która w przy-

⁵ Dakowska M. *Psycholingwistyczne podstawy dydaktyki języków obcych*, PWN, Warszawa 2001; Gebhard J.G., Oprandy R. *Language Teaching Awareness. A Guide to Exploring Beliefs and Practices*, CUP, Cambridge 1999; Pearson A.T. *Nauczyciel. Teoria i Praktyka w kształceniu nauczycieli*, WSiP, Warszawa 1994; Schön D.A. *The reflective practitioner*, Basic Books, New York 1983.

⁶ Newby D. *The European Portfolio for Student Teachers of Languages*, Babylonia nr 3/2007, s. 23-26 (<http://www.babylonia-ti.ch/BABY307/PDF/newby.pdf>).

⁷ *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie – ESOKJ (Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment – CEFR)* – dokument Rady Europy stanowiący próbę opisu procesów związanych z uczeniem się i nauczaniem języków obcych. Wprowadza między innymi poziomy biegłości językowej, szczegółowo określając zakres wiedzy, sprawności i umiejętności wymaganych do ich osiągnięcia.

⁸ Burkert A., Schwienhorst K. *Focus on the Student Teacher: The European Portfolio for Student Teachers of Languages (EPOSTL) as a Tool to Develop Teacher Autonomy. Innovation in Language Learning and Teaching*, (<http://www.multilingual-matters.net/illt/AoP/pdf/illt051.pdf>).

padku EPJ dokonywana była właśnie w Paszporcie. Nieco inna jest także funkcja Dossier w przypadku obu dokumentów. W EPOSTL funkcja reprezentacyjna Dossier jest mocno ograniczona. Nacisk położony jest na proces gromadzenia materiałów będących potwierdzeniem, przede wszystkim dla samego studenta, przeprowadzonej przez niego samooceny. Mimo tych różnic najważniejszym elementem obu publikacji jest refleksja i samoocena dokonywana w oparciu o zgromadzone w drugiej części deskryptory.

Polska wersja dokumentu jest klamrą zamykającą kilkuletni trud przygotowania polskich portfolio dla poszczególnych grup wiekowych.

Ponieważ zarówno EPOSTL, jak i EPJ mają podobną budowę i funkcje, przyszły nauczyciel może sam przekonać się o korzyściach płynących z wykorzystania dokumentu w procesie kształcenia (niezależnie od szczebla edukacji). Tym samym wdraża się w te same procesy, w które później będzie wprowadzał swoich uczniów.

• EPOSTL a Europejski Profil Kształcenia Nauczycieli Języków

Europejski Profil Kształcenia Nauczycieli Języków został opracowany przez zespół z Uniwersytetu w Southampton, którym kierowali prof. Kelly i dr Grenfell. To zestaw czterdziestu zagadnień, które powinny zostać włączone w program kształcenia nauczycieli języków, tak by był on kompletny, zawierający wszelkie treści niezbędne dla rozwoju przyszłego nauczyciela. Adresowany przede wszystkim do osób odpowiedzialnych za kształcenie nauczycieli języków przygotowujących i wdrażających programy kształcenia, ma na celu ich ujednoczenie, zwiększenie przejrzystości, a także przyczynienie się do wzajemnej uznawalności kwalifikacji w krajach europejskich. Określając zakres obszarów istotnych w kształceniu nauczycieli, profil stanowił odniesienie dla opracowujących deskryptory autorów Europejskiego Portfolio dla studentów – przyszłych nauczycieli języków obcych. EPOSTL wydaje się być zatem narzędziem do praktycznej realizacji treści prezentowanych w profilu. Tym samym oba dokumenty nawzajem się uzupełniają.

Wnioski

Wykorzystując EPOSTL, przygotowujący się do zawodu nauczyciela student ma do dyspozycji konkretne narzędzie, które urzeczywistnia zdobywaną wiedzę teoretyczną. W czasie akademickiego kursu metodyki nauczania języka obcego, w którego ramach znajdzie się miejsce dla wykorzystania EPOSTL, student będzie miał możliwość nie tylko zrozumienia

teoretycznych pojęć, takich jak autonomia, samoocena, czy poznania alternatywnych metod oceniania, ale przede wszystkim będzie mógł doświadczyć tego wszystkiego w praktyce, rozwijając własną refleksyjność, umiejętność samooceny, niezbędnych do osiągnięcia coraz większej autonomii. By tak mogło się stać, konieczne jest rozpowszechnienie publikacji i odpowiednie jej wykorzystanie w pracy ze studentami. W ramach projektu Europejskiego Centrum Języków Nowożytnych w Grazu – EPOSTL2 *Piloting and Implementing the European Portfolio for Student Teachers of Languages Medium-term Project* (2008-2011) – którego celem jest pilotowanie i wdrażanie EPOSTL, studenci Uniwersytetu Wrocławskiego, Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych we Wrocławiu, Kolegium Karkonoskiego oraz Uniwersytetu Śląskiego⁹ mieli okazję zapoznać się z dokumentem. Wnioski wyciągnięte na podstawie ich doświadczeń z pewnością pozwolą opracować jak najbardziej skuteczne formy pracy z EPOSTL w polskim systemie kształcenia nauczycieli.

Bibliografia

1. Burkert A., Schwienhorst K. *Focus on the Student Teacher: The European Portfolio for Student Teachers of Languages (EPOSTL) as a Tool to Develop Teacher Autonomy. Innovation in Language Learning and Teaching*, 2007 (<http://www.multilingual-matters.net/illt/AoP/pdf/illt051.pdf>).
2. Dakowska M. *Psycholingwistyczne podstawy dydaktyki języków obcych*, PWN, Warszawa 2001.
3. Dickinson L. *Self-instruction in language learning*, Cambridge University Press, Cambridge 1987.
4. *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, Rada Europy, CODN, Warszawa 2003.
5. Gebhard J.G., Oprandy R. *Language Teaching Awareness. A Guide to Exploring Beliefs and Practices*, CUP, Cambridge 1999.
6. Kelly M., Grenfell M. *Europejski profil kształcenia nauczycieli języków. Materiał pomocniczy – zarys treści kształcenia*, CODN, Warszawa 2006.
7. Newby D. *The European Portfolio for Student Teachers of Languages* [w:] *Babylonia* nr 3/2007 (<http://www.babylonia-ti.ch/BABY307/PDF/newby.pdf>).
8. Newby D., Allan R., Fenner A.B., Jones B., Komorowska H., Soghikyan K. *Europejskie Portfolio dla studentów – przyszłych nauczycieli języków*, Rada Europy, CODN, Warszawa 2007.
9. Pearson A.T. *Nauczyciel. Teoria i Praktyka w kształceniu nauczycieli*, WSiP, Warszawa 1994.
10. Schön D.A. *The reflective practitioner*, Basic Books, New York 1983.

Autorka jest nauczycielką języka angielskiego, doktorantką na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego

⁹ Studenci wyżej wymienionych uczelni, którzy zostali zapoznani z dokumentem i wykorzystywali go w czasie praktyk w szkołach, wzięli udział w badaniach ankietowych oraz wywiadzie, które stanowią część przygotowywanej przeze mnie pracy doktorskiej poświęconej wykorzystaniu EPOSTL jako narzędzia refleksji i samooceny.